

KAPITOLA DRUHÁ

STOPAŘ V KRUPOBITÍ

PROČ MLADÍ AMERIČTÍ MUŽI BOJOVALI A ČASTO UMÍRALI v jednom z říčních údolí tak daleko od domova? Krátká odpověď zní, že jim to nařídili a že armáda byla vydaná na milost zvoleným vládním úředníkům. Pentagon nerozhodoval kdy, kde a s kým se má bojovat, a protože neměli žádnou reálnou možnost volby, prostě jen šli. Mnozí z nich – jako například Ross Fobair se svým Leopardem Dvě – se, bohužel, už nikdy nevrátili. Pokud chceme odpovědi, musíme se obrátit k Washingtonu. Proč se vlastně nejvýznamnější stát světa zapletl do událostí v malém a z globálního hlediska bezvýznamném regionu, kterým byla jihovýchodní Asie?

Odpovědět na danou otázku nebo pochopit válku ve Vietnamu, natožpak hrozbu, kterou představovaly střely země-vzduch, není možné bez alespoň dílčího porozumění samotné této zemi, přinejmenším v novodobém kontextu.* Stejně jako většina současných problémů, konflikt ve Vietnamu částečně vycházel z jeho bouřlivé

* K doplňujícím informacím ohledně původu války ve Vietnamu viz *Příloha C*.

minulosti. Rýže, guma a drogy: s jistou střízlivostí lze prohlásit, že poslední velký zápas v dějinách Vietnamu, který sami Vietnamci nazývají Válkou za nezávislost (1954–1975), má své kořeny právě v nich. Francouzské císařství, pokoušející se soupeřit s britskými zájmy v Indii, zde v roce 1858 vylodilo své vojáky, kteří během následujícího roku obsadili Saigon. Po třech dekádách bojů se francouzské koloniální hegemonii podařilo absorbovat tři vietnamské regiony – Kočincínu, Annam a severní provincii Tonkin. K nim byly nakonec přičleněny i Kambodža a Laos a celé toto území se pod souhrnným názvem Indočína stalo klenotem francouzského impéria.

Oblast byla ceněným zdrojem rýže, uhlí a gumy, největší zisky však plynuly z opia, které generovalo třetinu celkového příjmu ze všech francouzských kolonií. Vietnamskou půdu vlastnili osobně nepřítomní francouzští majitelé a místní aristokracie byla totálně závislá na francouzském patronátu ve smyslu postavení, titulů i bohatství. Jak je v takových systémech častým jevem, nadbytek privilegií a krutost rozdmýchávaly divoký požár povstání. Veškerý vědecký a kulturní přínos plynoucí z francouzského kulturního vlivu byl eliminován špatnou správou, hrabivostí a lhostejností. Pro vietnamské obyvatele se všechno zlo, které sužovalo Indočínu, stalo synonymem kolonialismu a v souvislosti s tím i kapitalismu. To naopak dalo vzniknout komunismem inspirovanému nacionalistickému hnutí odporu a povzbudilo představivost mladého muže jménem Nguyễn Sinh Cung, později známého jako Ho Či Min.

Tento vietnamský vůdce byl do značné míry jako čínský Mao Ce-tung komunistou z nezbytí, který využíval danou ideologii k dosažení vlastních cílů. Ho Či Min nechtěl nic jiného než jen svrchovaný Vietnam, a jak často říkával: „Proč máme předními dveřmi vyhánět tygra [Japonsko] a současně si zadem pouštět dovnitř vlka [Francii]?“ Po založení Ligy za nezávislost Vietnamu, zkráceně „Việť Minh“, se

připravoval k boji a od Spojenců – jmenovitě Američanů – očekával podporu.* Ptal se sám sebe, jak by spojenecké národy, které bojovaly s fašismem, militarismem a národním socialismem, mohly najednou obrátit a prosazovat otrockou koloniální podřízenost, která byla jen nepatrně lepší než systémy, jež právě rozdrtily? Byl to naprosto pochopitelný, avšak poněkud naivní pohled na věc.

Naivní byl z toho důvodu, že Indočína byla pro Američany, kteří se v mnohem větší míře zabývali stavem věcí v Evropě, naprosto nezájmovou záležitostí. Tento přístup pak povzbuzovali sami Francouzi, kteří zoufale potřebovali pomoc při opětovném získávání svých předválečných držav i toho, co ještě zbývalo z jejich národní prestiže. Paříž také nadšeně a dobrovolně nabídla znovu postavenou francouzskou armádu, aby pomohla s invazí do Japonska, přičemž samozřejmě měla za to, že Američané francouzské vojáky oblečou, dají jim zbraně a přepraví jejich jednotky na Dálný východ.

Francouzští obchodníci měli pocit, že mají nárok na návrat svých investic, a to i navzdory porážce utrpěné od Osy v roce 1940 a kolaboraci s Japonci po celou dobu války. Proti této představě se pak začal šířit odpor vietnamských nacionalistů, který následně destabilizoval celou oblast. Aby Francouzi dosáhli svého, byli ochotni sáhnout ke klamání, diplomatickému nátlaku *a navíc* bezostyšně riskovat životy nejen svých vlastních vojáků, ale i těch z Británie a Spojených států – zemí, které už tak prolily za Francii dost své krve.** Nicméně, britská vláda nebyla v pozici, kdy by mohla proti francouzským koloniálním ambicím nějak protestovat, protože sama Británie měla

* *Việt Nam Độc Lập Đồng Minh Hội* čili Liga za nezávislost Vietnamu.

** Podle Komise pro evidenci válečných hrobů (War Graves Commission) britského Commonwealthu je ve Francii pohřbeno 473 427 britských vojáků. Americká Komise pro válečné pomníky (Battlefield Memorial Commission) eviduje ve Francii 60 869 amerických hrobů.

podobné plány ohledně zachování svého vlastního impéria, konkrétně pak v Indii.

Rozdělením Francouzské Indočíny podél 16. rovnoběžky připravila poválečná Postupimská dohoda půdu pro dalších třicet let vojenských a politických problémů. Území na sever od této linie mělo být kontrolováno Číňany, zatímco jižní oblasti okupovali Britové, kteří se poté, co se v jejich rukou ocitla komplikovaná, nestabilní a nebezpečná situace, v říjnu 1945 z Kočincíny stáhli a všechny zdejší potíže přenechali Francouzům – těm, u nichž existovala nejmenší pravděpodobnost, že je vyřeší.

V pozoruhodně prorockém zhodnocení místní situace napsal jeden z pracovníků amerického Úřadu pro strategické služby (Office for Strategic Services, OSS), podplukovník A. Peter Dewey, svým nadřízeným, že „Kočincína je v plamenech, Francouzi a Britové jsou tu vyřízení a my bychom se měli z jihovýchodní Asie uklidit pryč“.*

Viět Minh zareagoval proti francouzským vojákům dle očekávání a severní Vietnam začal hořet. 23. listopadu 1946 bombardovaly francouzské válečné lodě v rámci odplaty za povstání přístav Haiphong (Hải Phòng) a situace se rychle zhoršila.** Partyzáni Viět Minhu se vytratili do tonkinských hor nebo na Centrální vysočinu a vzdorovali s několika málo zastaralými zbraněmi – někdy dokonce

* Podplukovník Dewey byl absolventem Yale, veteránem z 2. světové války a synem kongresmana. Stal se také prvním americkým vojákem padlým v boji ve Vietnamu. Během přepadení ze zálohy, k němuž došlo 26. září 1945 neda-leko Hanoje, Dewey zakřičel ve francouzštině a byl omylem zabit.

** Tvrzení, že bombardování se zúčastnil francouzský křižník *Suffren*, jsou problematická. Vjezd do přístavu je pouhých sedm a půl metru hluboký, což zhruba odpovídá ponoru této válečné lodě. Je však jisté, že přítomny byly šalupy *Chevreuil* a *Savorgnan de Brazza*. Stejně nespolehlivé jsou i statistiky obětí, každopádně ale došlo ke škodám a ztrátám na životech. Prudká reakce Viět Minhu v každém případě převážila nad jakoukoli vojenskou hodnotou tohoto útoku.

i s kopími. Konflikt, který následoval, vešel ve známost jako První válka v Indočíně.

Điền Biên Phủ je pusté, úzké údolí daleko na severozápadě Vietnamu. Právě zde přestala v průběhu března 1954 existovat Francouzská Indočína a okno amerického angažmá se otevřelo dokořán. Partyzáni Viêt Minhu do této oblasti pronikali po celou zimu a pod příkrovem jarních dešťů napadli a oblehli místní francouzskou posádku. Za přispění počasí si pak Vietnamci počíhali na pokusy o její letecké zásobení a metodicky likvidovali její obránce. Předseda amerického Spojeného výboru náčelníků štábů (Joint Chiefs of Staff) admirál Arthur Radford a náčelník štábu letectva generál Nathan Twining zareagovali operací Vulture (Sup). Tento za vlasy přitažený a nebezpečný plán zahrnoval použití šedesáti bombardérů B-29, včetně tří nesoucích atomové bomby, které by zasáhly perimetr kolem Điền Biên Phủ. Nikdo se zjevně nepozastavil nad důsledky, jež by taková akce měla pro francouzské obránce; zvážení se naopak dočkala reakce Číňanů. Generál Matthew Ridgway, který čerstvě dorazil z Koreje, a většina dalších náčelníků štábů s takovým návrhem naprosto nesouhlasili. Nakonec naštěstí převládl zdravý rozum, plán byl zrušen a na záchranu Francouzů nebyly svrženy žádné jaderné bomby.

Večer 7. května 1954 se místní francouzský velitel vzdal, což šokovalo celý svět a upevnilo pozici Viêt Minhu. Francouzští velitelé nebrali své protivníky na příliš velkou váhu a měli tendenci ignorovat zpravodajské informace, které byly v rozporu s jejich předsudky. Nebrali v úvahu terén, počasí, ani podporu domácího obyvatelstva nacionalistickému hnutí. Kolaps u Điền Biên Phủ byl více než jen šokující porážkou moderní, profesionální armády chabě vycvičenou a vyzbrojenou rolnickou domobranou. Byl především nepochybným varováním před věcmi, které měly teprve přijít.

PREZIDENT JOHN F. KENNEDY přinesl Spojeným státům velkou naději. Ekonomika rychle rostla; vědu, technologie a jejich způsob života záviděli Američanům všichni po celém světě. Pět měsíců po jeho nástupu do úřadu vynesla v květnu 1961 raketa s kabinou pojmenovanou Freedom 7 do vesmíru Alana Shepharda. Tento okamžik prodchnul celý národ hrdostí a očekáváním. Kennedy byl pohledným a sofistikovaným potomkem bohaté rodiny s překrásnou ženou a malými dětmi. Byl také vyznamenaným bojovým veteránem, který znal nebezpečí války a dobře si uvědomoval, že americká intervence v jihovýchodní Asii měla potenciál skončit katastrofou. Zároveň byl však toho názoru, že studená válka je reálným konfliktem, který možná nemá žádná zjevná bojiště a nepojí se s ním žádné hrdé vzpomínky, ale přesto zůstává válkou. Během volební kampaně navíc obvinil svého republikánského rivala, viceprezidenta Richarda M. Nixona, z toho, že je vůči komunismu příliš „měkký“, a proto si nemohl dovolit vyvolat stejný dojem během vlastního funkčního období. Ideálním místem, kde se Moskvě dal doručit vzkaz ohledně nebezpečí spojeného se šířením komunismu na západní polokouli, se zdála být Castrova Kuba. CIA dostala povolení k aktivaci plánu, v rámci něhož měl být na dvou plážích podél jižního pobřeží ostrova v místě zvaném Bahía de Cochinos, Zátoka sviní, proveden výsadek 1 400 Kubánců. Z těchto mužů se skládala Brigáda 2506, která měla vzápětí vyburcovat kubánský venkov ke kontrarevoluci proti Fidelu Castrovi.

Takový byl alespoň předpoklad.

Letecké krytí, zajišťované přetřenými zastaralými americkými bombardéry B-26, s nimiž letěli kubánští piloti, odstartovalo v neděli 15. dubna 1961 v 02:28 z Puerto Cabezas v Nikaragui. Tyto letouny následně minuly většinu svých cílů a ponechaly větší část Castrova

Revolučního letectva v akceschopném stavu.* Když se pak zmíněná brigáda o 1 400 mužích vylodila na Modré pláži u Playa Girón a Červené pláži u Playa Larga, byla fakticky osamocená. Washington se totiž navzdory přítomnosti nedaleké americké letadlové lodě (*Essex*) a pěti torpédoborců rozhodl nijak nezasahovat a celou Brigádu nakonec ponechal svému osudu. Při útoku 20 000 příslušníků pravidelných kubánských jednotek bylo 114 vojáků Brigády zabit a 1 189 jich padlo do zajetí.** Operace tedy skončila naprostou pohromou.

Následujícího roku Kennedy znovu ztratil tvář kvůli stejnému ostrovu během Kubánské raketové krize. Předseda sovětské vlády Nikita Chruščov odešel z vrcholné schůzky s Kennedym s přesvědčením, že prezident je politickým diletantem, který budto není ochoten, nebo se přímo nehodí k tomu, aby předváděl moc Ameriky. Moskva se také navýsost obávala amerických střel Jupiter rozmístěných v Turecku, a tak Chruščov v odpověď na zmíněné skutečnosti *spolu* s fiaskem v Zátocě sviní zvýšil dodávky zbraní Havaně. Mezi ně se počítaly i balistické střely středního doletu (Medium-Range Ballistic Missile, MRBM) typu SS-4 „Sandal“, které byly hrozbou pro většinu amerického východního pobřeží.*** Další komplikaci situace představovalo zjištění z 29. srpna 1962, že na Kubě je pár bojeschopných odpalovacích zařízení raket země-vzduch a dalších šest se nachází v různých fázích výstavby. Tento systém protivzdušné obrany, radarem naváděné střely SA-2, CIA dobře znala od doby, kdy v květnu 1960 došlo hluboko nad územím Sovětského svazu k sestřelení jejího letounu U-2.

* Defensa Anti-Aérea y Fuerza Aérea Revolucionaria.

** Po téměř dvou letech strávených ve vězení byli přeživší vráceni do Spojených států po vyplacení výkupného ve výši 53 milionů dolarů, předaného ve formě zdravotnických potřeb a dětské výživy.

*** V našem prostředí známá jako R-12 Dvina (pozn. překladatele).

8. září zachytil fotoprůzkumný letoun Neptune amerického námořnictva sovětskou nákladní loď *Omsk*, jak s palubou plnou kontejnerů určených k uskladnění raket míří k Havaně. Následující lety U-2 odhalily po celé Kubě nová rozestavěná stanoviště raket SS-4 a byly vydány rozkazy k provedení dalších misí. V polovině téhož měsíce už dosáhla hrozba představovaná komplety PLŘS takových rozměrů, že armáda od CIA oficiálně převzala letecké operace. USAF pak počínaje 10. říjnem 1962 začalo létat s agenturou upravenými U-2E s nejnovějšími prostředky radioelektronického boje (Electronic Countermeasures, ECM) z Barksdaleovy, Laughlinovy a McCoyovy letecké základny. O několik dní později odhalil letecký průzkum provedený za nízkého průletu vysokou rychlostí stroji RF-101 Voodoo ze Shawovy letecké základny v Jižní Karolině pravděpodobná stanoviště mezikontinentálních balistických střel (Intercontinental Ballistic Missile, ICBM).

Rozjelo se bezpočet jednání a tajných schůzek. Mnozí ve Washingtonu byli toho názoru, že Sověti jednoduše blafují, protože se vůbec neobtěžovali odpalovací stanoviště na Kubě zamaskovat. Jiní byli přesvědčení, že se jedná o záměrnou provokaci a že se svět opravdu vrací zpět k válce – tentokrát vedené jadernými zbraněmi. Bombardéry B-52 strategického velitelství vzdušných sil (Strategic Air Command, SAC) přešly do stavu plné pohotovosti, rozptýlily se k provádění bojových operací a prezident Kennedy 22. října vyhlásil námořní blokádu do vzdálenosti 800 kilometrů od kubánského pobřeží. Zároveň vyslal do zátoky Guantánamo bojovou skupinu Task Force 135, zformovanou kolem letadlových lodí *Enterprise* a *Independence*, s 8 000 námořními pešáky. Za ní následovala Task Force 136, flotila o 180 lodích,

zahrnující pět dalších letadlových lodí.* Kennedy také poslal vzkaz sovětskému předsedovi vlády, v jehož části stojí:

Pokud by na Kubě došlo k jistému vývoji, Spojené státy by podnikly vše, co by bylo nutné, aby ochránily bezpečnost svou i svých spojenců... Musím Vás informovat, že Spojené státy jsou pevně odhodlány odstranit zmíněnou hrozbu vůči bezpečnosti této polokoule.

Chruščov odpověděl následujícího dne, 23. října, ujišťováním, že zbraně prodávané Kubě slouží výhradně k obranným účelům a že doufá, že Američané s Kennedym „projeví moudrost a upustí od kroků, které jste podnikli a které by mohly vést ke katastrofálním důsledkům pro světový mír“. Napětí se vystupňovalo 26. října, kdy torpédoborec *Joseph P. Kennedy, Jr.* (DD-850) – pojmenovaný po starším bratrovi prezidenta Kennedyho, námořním pilotovi, který zahynul ve 2. světové válce – zadržel a prohlédl loď *Marucla*, plující pod libanonskou vlajkou.** Se sovětským vyslancem Anatolijem Dobryninem pak pokračovala tajná jednání, jichž se Kubánci vůbec neúčastnili.

Castro posléze odeslal do Moskvy zprávu, v níž Sověty vybízel k nukleárnímu útoku proti Spojeným státům, pokud by Kuba byla napadena podruhé.

Vrchol krize se pravděpodobně dostavil už následujícího dne, kdy letoun U-2, který odstartoval z McCoyovy letecké základny na Floridě, zasáhla nad východním cípem Kuby raketa SA-2. Jeho pilot,

* Lodě Námořnictva Spojených států *Shangri-La* (CVS-38), *Wasp* (CVS-18), *Essex* (CVS-9), *Randolph* (CVS-15) a *Lake Champlain* (CVS-39).

** Joe Kennedy Jr. se jako námořní letec dobrovolně přihlásil na téměř sebevražednou misi, při níž v roce 1944 zahynul.

major Rudy Anderson ze 4080. strategického průzkumného křídla (Strategic Reconnaissance Wing, SRW), rodák z Jižní Karolíny a veterán z války v Koreji, byl nejspíše zabit, když jeho přetlakovou kombinézu prorazily střepiny. CIA vzápětí potvrdila, že kubánská odpalovací zařízení střel SS-4 v Sagua la Grande a San Cristóbalu jsou akceschopná. Sovětská protivzdušná obrana přešla do bojové pohotovosti, a když 28. října přelétl U-2 přes Beringovo moře blízko Čukotky nad ruským Dálným východem, její mezikontinentální balistické střely byly připraveny k odpalu. Vypadalo to, že celý svět zdržuje dech a čeká.

Potom, jak se často říkává, Chruščov „mrkl“.

Moskva souhlasila s odstraněním svých střel z Kuby, pokud Washington veřejně přislíbí, že do této země už nepodnikne další invazi. Spojené státy také tajně souhlasily, že zruší odpalovací stanoviště svých raket Jupiter v Turecku. Chruščov ohlásil konec krize v Rádiu Moskva v neděli 28. října 1962. Ani jedna ze stran nakonec nebyla ochotná jít do války. Kuba by ji nikdy nepřežila a sovětské zásobovací trasy v délce 9 600 kilometrů, vedoucí napříč Američany kontrolovaným Atlantikem a Karibikem, byly neudržitelné. Výsledek by změnil pouze útok na pevninské území USA a takovou věc Moskva kvůli Kubě riskovat nechtěla.

5. a 7. listopadu proto nákladní loď *Divinogorsk* a *Metallurg Anosov* postupně opustily Marielský záliv západně od Havany s dvanácti raketami SS-4 na palubě.* 9. listopadu vyplula na moře loď *Bratsk* s dalšími šesti střelami a Washington si obrazně oddechl. V Bílém domě posléze usoudili, že pokud by na Kubě došlo k rozhodujícímu zásahu už dříve, celá krize by byla banální záležitostí. Kennedy byl

* Po tomto městě dostala své jméno Mariel Hemingwayová, vnučka Ernesta Hemingwaye. Její otec Jack Hemingway byl shodou okolností agentem OSS, který během 2. světové války pracoval v utajení v okupované Francii.